

Makale Geliş | Received: 23.08.2024
Makale Kabul | Accepted: 04.09.2024
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.09.2024
DOI: 10.20981/kaygi.1537887

Eren RIZVANOĞLU

Doç. Dr. | Assoc. Prof. Dr.
İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, İzmir, TR.
İzmir Demokrasi University, Faculty of Arts and Science, Department of Philosophy, İzmir, TR.
ORCID: 0000-0002-3578-1041
eren.rizvanoglu@idu.edu.tr

Hegel Versus Hobbes: İnsanın Varkalımsal Aracı Olarak Savaş

Öz: Bu makale, birbirinden farklı felsefi yaklaşımlar içerisinde yer alan Hobbes ile Hegel'in savaş üzerine düşüncelerini karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Söz konusu her iki filozofun ortak yanı, mutlak bir otoritenin yokluğunda savaşın nasıl ele alınacağına dair farklı yaklaşımlarda bulunmuş olmalarıdır. Siyaset felsefesi açısından da son derece önemli olan bu konu, modern siyaset anlayışının temellerini inşa etmede merkezi bir rol oynamıştır. Bu açıdan bakıldığında Hobbes, savaşı, herkesin herkese karşı çatışması olarak ele almakta ve savaşı değil, barışı istisna bir hâl olarak değerlendirmektedir. Hobbes'a göre savaş, insanların doğa durumunda yaşadıkları belirsizlik ve güvensizlik halinin bir sonucudur. Hegel ise savaşı, tarihsel bir zorunlulukla ortaya çıkan ve ortaya çıktığı dönemdeki koşulların yozluğunu bertaraf eden bir olgu olarak ele almaktadır. Makalede, Hobbes'un savaş durumu ile Hegel'in efendi köle diyalekti arasında bir paralellik olduğu ve görünürde savaşı farklı nedenlere dayandıran her iki filozofun, aslında savaşın neliğine dair açıklamalarının ortak iki ayrı nedenden kaynaklandığı hususu vurgulanmıştır. Bu nedenlerden biri, temelde insanın kendi varlığını geleceğe dönük olarak her daim sakınması olarak ele aldığımız insanın varkalma talebiyken diğer neden ise bu taleple bağlantılı olarak görünür olan başkasınca tanınma ve onanma arzusudur.

Anahtar Kelimeler: Hobbes, Hegel, Savaş, Tanınma, Varkalım.

Hegel versus Hobbes: War as an Existential Means of Humanity

Abstract: This article examines the thoughts of Hobbes and Hegel on war through a comparative lens, within their distinct philosophical frameworks. Both philosophers share a common concern: their differing approaches to how war is addressed in the absence of an absolute authority. This topic, crucial in political philosophy, has played a central role in shaping modern political understanding. From this perspective, Hobbes views war as a state of conflict among everyone against everyone and considers peace as an exceptional condition. According to Hobbes, war is a result of the uncertainty and insecurity inherent in the state of nature. In contrast, Hegel treats war as a phenomenon that emerges from historical necessity and eliminates the corruption of the conditions present at the time

of its occurrence. The article highlights a parallel between Hobbes' state of war and Hegel's master-slave dialectic, emphasizing that despite the apparent differences in their reasons for war, both philosophers' explanations of the nature of war stem from two common underlying reasons. One of these reasons is the fundamental human demand for existential preservation into the future, while the other is the desire for recognition and validation from others, which is connected to this demand. **Key Words:** Hobbes, Hegel, War, Recognition, Survival.

Giriş

Genel anlamıyla savaş ile barış arasındaki ilişkinin doğasına dair iki farklı açıklama olduğu kabul edilir. Bu açıklamalardan biri, sivil toplum (yurttaş toplumu) ile savaşı birbirine karşıt olarak tanımlamış olan Hobbes'un görüşüdür. Kısaca söylenirse bu bakış açısına göre yasal otorite, insanlığı savaş olarak anlaşılan şiddetli bir rekabetten oluşan doğa durumundan kurtarmak için oluşturulmuştur. İkinci açıklama ise Carl von Clausewitz'in genel temsilcisi olduğu ve savaşı toplumsal amaç ile değerlerin sürmesinin temel aracı olarak görür (Mansfield 2009: 9). Biz bu yazıda ilk açıklamanın temsilcisi olan Hobbes ile ikinci açıklamaya daha yakın olan ama yine de kendine özgü bir tonla ona onda olmayan bir fikirsel yoğunluk da katan Hegel'in görüşlerini birbirleriyle bağlantıları ve yakınlıkları anlamında ele alacağız. Kardeş'in deyişiyile (2019:121) Hegel gerçekçi olması bakımından Clausewitz'e yakınlaşırken, mantık fikrine tarihi katmasıyla ondan uzaklaşmıştır. Bu bağlamda vurgulamakta fayda var ki Hobbes, sonucunda bir kralın idam edildiği bir iç savaş ortamında, mezhep çatışmalarının doruk yaptığı bir dönemde savaş üzerine düşündü ve yazdı. Oysaki Hegel, gençken arkadaşları Holderlin ve Schelling'le birlikte uğruna bir ağaç diktikleri Fransız Devriminin ruhunu yansıttığına inandıkları Napolyon'un yol açtığı Avrupa'daki savaş döneminde, savaş kavramı üzerine yazdı. Hobbes belli ki savaşın ağırlığını tüm varlığıyla duyumsamıştı. Buna rağmen Hegel'in başyapıtı *Tinin Fenomenolojisi*'ni, Napolyon Jena sınırlarına dayandığında tamamladığı iddia edilir. Öyle ki onun açısından çağın tini, atının üzerinde Jena'nın sınırlarında dolaşmaktaydı. Hegel için savaş, geçmişin yozluğunu gidermenin umudunu taşırken, Hobbes'a göre kendi yaşadığı dönemde savaş, yokluk ve belirsizlikten başka bir şey vaat etmiyordu.

Filozofların yaşadıkları ile düşünceleri arasındaki ilişki hep tartışılabilir bir sorundur. Buna rağmen genel kabul, filozofun yaşadığı dönemi göz ardı etmemek ama onun tüm düşüncelerini de yaşadıklarına bağlı anlamaya çalışmaktır. Öncelikle felsefenin, olay ve olgulardan bağımsız bir yanı olduğunu belirtmekte fayda var. Nitekim salt kavramsal bir alan olarak felsefe birçok farklı alandan bu yanıyla ayrılabilir. Elbette felsefenin ne olduğuna dair çok farklı tanımlamalar da mümkündür. Yine temel nesnesi kavram olan felsefe açısından her kavram, ele alınan herhangi bir tartışmanın zeminini belirleyecek birtakım önkabülleri de içerir. Örneğin insanın bir doğası olup olmadığı ya da varsa da bu doğanın yapısının ne olduğu sorusuna dair vereceğimiz her yanıt, en baştan yanıtlanması mümkün olmayan bir kabul üzerine temellenir. Böylece denilebilir ki Hobbes'u Hegel'den, Hegel'i de Hobbes'tan ayıran tam da bu konuya yaklaşımlarını biçimlendiren farklı kabulleriydi. Her iki düşünürün de savaş konusunda ne söylediğini anlayabilmek için onların hangi kabullerden hareket ettiklerini ortaya koymak gerekir. Bu amaçla ilkin yazımızda söz konusu düşünürlerin konuyla bağlantılı genel düşüncelerine bağlantılarıyla değineceğiz. Sonuç bölümünde de bu düşünceleri, onlara zemin teşkil eden önkabüller bağlamında değerlendirmeye çalışacağız.

1. Hobbes'da Herkesin Herkese Karşı Savaşı

Hobbes her şeyden önce bir gerçekçidir. Bu nedenle insanı kendi varoluşunun gerçekliği içinde anlamayı kendine düstur edinmiştir. Onun açısından insan da iki tür devinim vardır; biri biyolojik bir varlık olarak kendine özgü türsel devinimler diğeri ise en temelde başlangıç noktası nesnelere kendisi yerine imgelem¹ olan ve dünyaya yönelimimizde her daim bir ön düşünceyi çıkış noktası olarak alan iradi devinimlerdir (Hobbes, 1995: 46-47). En nihayetinde Hobbes açısından iradenin, bizim dışımızda bir nesnede başladığını ve oradan bizim olan iradi eyleme uzandığını özellikle akılda tutmak gerekir. Bu anlamda onun açısından

¹Hobbes açısından (1995:25) imgelemin [tahayyül] kaynağının da dış dünya, yani zayıflamış algılar olduğu unutulmamalıdır.

iradenin kaynağını doğa ötesinde değil; yeryüzünde, doğanın kendisindeki devinimde aramamız gerekir (Akkurt 2023: 148-149). Bu bağlamda, dünyamızı belirleyen iradi eylemler bu uzanım dahilinde belirlenmiş bir ön düşünceye dayanan iradi devimlerden kaynaklanır. İnsanın iradi bir varlık olması aslında onun arzulayan, isteyen veya kaçınan, istemeyen bir varlık olması anlamına da gelir. Hobbes (2018: 23), bu anlamıyla insanı, arzu ve isteksizliklerini, duyguları bağlamında eyleyen, arzu ve isteksizlikleri de eylemlerinin iyi ve kötüsünün esas belirleyicisi kılan bir varlık olarak anlar. Bir bakıma irade, insani tüm temasların ve karşılıklı gereksinimlerin bir sonucudur.

Hobbes (1995: 76), tutumları (davranışları) ise gündelik eylemlerden ayırarak, insanların barış içinde yaşamalarını sağlayan tüm nitelikler olarak tanımlar. Öyle ki onun açısından nihai bir amaç veya en büyük iyilik diye bir şey yoktur. Bir bakıma mevcut bir otoritenin yokluğunda hiçbir şeye sahip olunamaz ve hiçbir şey yanlış olarak kabul edilemez. Böyle bir dünyada herkes her şey üzerinde herkes kadar hak sahibidir. İnsan her daim arzusunun tatminini öte olan başka bir nesnede arar. Zira Hobbes'un ifadesiyle de mutluluk bir nesneden diğerine arzunun bu sürekli ilerleyişidir (1995: 76). Burada elzem olan nokta, hiçbir zaman mutlak bir tatminin olamayacağıdır. Bu tatmin, hep ilerideki bir zamana ötelenen ve bu ötelenmişliğiyle asla sonlamayacak bir şeydir. Arzu, basitçe yaşamın bir tamamlayıcısı değildir; ondan ayrıştırılamaz. Burada insanın zaman zaman arzuladığı şey ile sürekli ve kalıcı bir biçimde arzuladığı şey arasında bir ayrım ortaya çıkar. Bazı arzularımız, içinde yaşadığımız şimdinin ötesine geçemezken bazı arzularımız onlarsız yapamayacağız anlamda yaşamla özdeştir. Bu ikinci arzu, geçici olanı kalıcı kılma arzusudur. Söz konusu arzu, diğer arzularımızı tatmin etme gücüne sahip olma arzusudur (Mansfield 2008: 12). Hobbes, bu arzuyu bir bakıma bir tür güç arzusu olarak yorumlar. Güç arzusu Hobbes açısından geleceğe dönük bir güvence arayışını içerir. Bu arayış en başta olmasa bile en sonunda bir iktidar talebidir. Onun açısından da iktidar, gelecekte apaçık bir iyiyi elde etmek için şu anda sahip olduğu araçlardır (Monk 2004: 42). Rahatlıkla içinde yaşadığımız

dünyanın kimi hallerini de çözümlmek adına kullanılabilir bu yaklaşım açısından insan, sahip olduklarını, ancak hep daha fazlasını arzularak güvence altına alabilir. Kendi gücünü koruma hatta sürekli arttırma güdüsü, esasında Hobbes açısından insanların birbirlerine karşı duydukları güvensizlikten kurtulma, kendi hayatlarını koruma ve başkalarının tanınma ve onanma güdüsüdür (Hobbes 1995: 76). Biz bu noktayı Hegel ile Hobbes'un temel yaklaşımlarının ilk ve temel düğümü olarak görüyoruz. Öyle ki ileride ele alacağımız Hegel'in tanınma ve efendi köle diyalektiğine dair söylediklerinin benzer bir varsayımdan hareketle kurulduğu da söylenebilir. Hobbes açısından insanların birbirlerine karşı duydukları güvensizlikten kurtulma, kendi hayatlarını koruma ve başkalarının tanınma ve onanma arzularının sonucu ortaya çıkan, mal ve mülk konusundaki rekabet, bizi güvensizliğe ve en sonunda bir savaş durumuna götürür (Akkurt 2024: 83-84); zira bir başkasının arzusuna ulaşmanın yegâne yolu, onu bertaraf etmektir (Hobbes 1995: 76). Hobbes'un yaklaşımı açısından bu durum insanda elbette temel bir korku, yani ölüm korkusunu ortaya çıkarır.

Hobbes bu korkunun ortaya çıkışının temel itkisini anlamaya çalışırken, onun insan doğasına dair fikirlerinin birtakım kabullere dayandığını belirlemek gerekir. Öncelikle Hobbes açısından insanlar doğuştan kötü değildir ve ayrıca tüm insanlar ister zihinsel ister fiziksel bakımdan olsun, farklı biçimlerde de olsa eşit yaratılmıştır. Görünürde sağduyuya aykırı gibi duran bu ifadeyi, Hobbes'un eşitliği aslında tüm eylemlerin nihai görünümünü belirleyen bir sonuç olarak ele aldığını söyleyerek sağduyuya uygun hale getirebiliriz. Öyle ki fiziksel olarak zayıf biri kendisi gibi zayıf kişilerce birlikte hareket ettiğinde fiziksel olarak en güçlü insandan bile daha güçlüdür ya da en zeki insanların bile zayıf yanları vardır. Hobbes'un *De Cive*'de (2018: 26) belirttiği üzere, öldürme gücüne sahip olanlar aslında eşit güce sahiptir; çünkü çok güçlü olduğu düşünülen bir insan bile, ölüm karşısında en az güçsüzler kadar korumasızdır. Hobbes, bizi bunu kabul etmekten alıkoyan şeyin bizatihi kendi halimize atfettiğimiz bir ayrıcalıktan kaynaklandığını düşünür. Onun açısından bu, bizi kendi gerçekliğimize kör kılan türden bir kibirdir. Hobbes iradi bir

varlık olarak insanı bu kibirden sıyırdığımızda, geriye eşitlikten kaynaklanan bir tekinsizlik duygusu kalacağını ima eder. Daha önce de söylendiği üzere, isteyen veya arzulayan insan, arzuladığı şeyi arzulayan insanlarla eşit durumda olduğunda her daim bir tehlike halindedir. Onun deyişiyile, “her insan kendisi için iyi olanı arzulamak ve kötü olandan, en başta da kötülüklerin en büyüğü olan ölümden kaçınmak zorundadır” (Hobbes 2018: 27). Başkasının arzusunun isteyenini olarak biri, bu başkasını kendine düşman olarak beller. Bu düşmanlığı ise ancak kendisi için risk oluşturabilecek hiçbir başkalık kalmayınca da değin mücadele vererek ortadan kaldırabilir ki bu durum Hegel’in tanınma ilişkisinin çıkış noktasıdır da. İşte Hobbes açısından ölüm korkusunun arkasındaki güdü, böyle biteviye bir mücadeleyi sürdürmenin olanaksızlığından kaynaklanan bir dehşetle bağlantılıdır. Hiç durmaksızın mücadele etmek zorunda kaldığımız sürece asla kendimizi rahat hissetmeyiz, daha çok bir korku duygusunu taşıyoruz. Daha çağcıl bir deyişle nesnesiz bir korku olan sürekli bir kaygı duygusuyla yaşıyoruz. Onun tarafından tam da bu noktada vurgulanan şey, bir paradoks niteliği taşıyor; zira yaşamda karşılaştığımız en kötü özellikler, insanın hayvansal doğasından değil bilakis insani özelliklerinden doğar (Monk 2004: 44). Öyle ki Hobbes’un savaşın kökenine dair bu yaklaşımının özünde, aslında kaynakların kıt olması dolayısıyla insanların arzularının asla tam olarak tatmin olamaması değil, bilakis insanların doğaları gereği kırılğan ve korkak olması yatar. Böylelikle denilebilir ki insanın kendi türsel doğasına rağmen kurduğu yapay doğası aslında onun kendi kırılğanlığının da nedenidir.

Bu anlamda Hobbes üç temel savaş nedeni görür. Bunlardan ilki doğa durumunda kıt maddi kaynakların üzerindeki rekabetten, ikincisi kendilerini koruyacak ortak bir egemen olmadan asla üstesinden gelemedikleri ölüm korkusuna dayanan bir güvensizlikten ve en son olarak da başkalarını kendi arzularının nesnesi görmekten kendini alıkoyamayan kibirli ve saldırgan insanların şan ile şeref arzusunun kaynaklanmasını (Hobbes 1995: 94). Hobbes’un savaşın kökenine dair bu üçlü açıklamasını sırasıyla açıklamaya çalışırsak, öncelikle dünyaya bir arzuyla yönelen herhangi biri ilk olarak kendi arzusunun gidermeye

çalışır, yani arzusunun nesnesini edinmek adına aynı nesneyi benzer biçimde arzulayan insanlarla bir rekabet içerisine girer. Savaşa neden olan bu rekabet durumunun bir özelliği de bütün tarafların arzularının nihai tatminini asla sağlayamayacak olmalarıdır. Abizad'ın (2011: 301) deyişiyile, hayatta kalmayı arzulayan araçsal olarak rasyonel varlıklar, herkesin içinde bulunduğu savaş durumunu ortaklaşa üretirler. Garip bir biçimde Hobbes, insanların kıtlıktan ziyade maddi olanakların en bol olduğu dönemlerde en çok savaşa eğilimli olduğunu da zaman zaman ima eder (Hobbes 2018: 82). Hobbes'un savaşın nedenine dair bu açıklaması insanın kendi çıkarlarının peşinde hep bir rekabet durumunda olduğu varsayımı üzerine temellenir. Bu durum, ilkin kendi varlığını güvence altına almak için doğanın kendisine vermiş olduğu her şey üzerindeki haktan hareketle kıt olan kaynakların ele geçirilmesi daha sonra da rekabetin bizatihi kendi arzusunun nesnesi haline dönüşmesiyle tamamlanan bir süreçtir.

Savaşa dair diğer açıklamayı ele alırsak, güvensizlik, insanları kendilerini korumak adına, yani güvenlik için şiddet kullanmaya iter (Akkurt 2024: 83). İnsanlar rekabet esnasında öncelikle zarar görmemek ve en nihayetinde varkalmak adına kendilerini her daim sakınır. İnsanlar kendilerini sakınırlar; çünkü varoluşsal anlamda onları kırılğan kılan bir özelliğe sahiptirler: ölümlüdürler. Aynı zamanda sakınmaya epistemolojik bir kırılğanlık da eşlik eder; çünkü insanların belirli dış fenomenler hakkındaki inançları ve göstergeleri hatalı yorumlamalarına bağlıdır (Abizad 2011: 303). Bir sözcük veya gülümseme bir savaşın nedeni olabilir. İnsan açısından kimin kendisine yaşamsal anlamda tehdit oluşturduğunu bilmemesi en temel savaş hallerinden birini üretir. Zira bu durumda insanlar, o ruh haline girdikleri andan itibaren bir teyakkuz (savaşmadan hemen önceki) halindedir. İlk saldıran olmanın avantajını kimse karşı tarafa teslim etmek istemez. Bu aşılmaz güvensizlik veya bizim başka türlü söyleyerek kırılğanlık ve tekinsizlik hali olarak nitelediğimiz bu durumda; tüm düşmanlar, yani bize göre öteki olan herkes ölümüm maskesini yüzlerine takmıştır. Sırf bu nedenle en zayıf olanlar, hep en güçlü görünenlerin ölümünü amaçlar. Bu belki de sonrasında Nietzsche'nin Hobbes'tan

güç istencinden sonra devraldığı ikinci bir fikir olarak köle ahlâkının da temeli sayılabilir. Abizad (2011: 305), savaşın nedenine dair bu ikinci yaklaşımın, özünde savaşın insanların her zaman her şeyden önce kendi hayatta kalmalarını istediklerinden değil, çoğu zaman bunu yapamadıklarından ortaya çıktığı konusundaki gerçeği yok saydığını iddia eder. Ona göre savaş bizatihi ölüm korkusunun diğer tutkular tarafından çoğu zaman irrasyonel bir biçimde bastırılması nedeniyle ortaya çıkar. Elbette ki Abizad'ın bu yorumu, savaşın Hobbes'taki nedenine dair aşırı bir yorum olarak da okunabilir. En nihayetinde dışarı çıktığında kapısını kilitleyen, dar bir sokağa girdiğinde yanına korunacak bir nesne alan veya en değerli eşyalarını kimsenin görmediği yerlere saklayan insan tasavvuru, Hobbes'un insana dair yaklaşımındaki kötümserliği de dışa vurur. Savaş, herkesin herkese karşı savaşıdır; çünkü Sartre'ın "cehennem başkalarıdır" (1965: 50) derken de vurguladığı üzere insan açısından başkası; dost gibi görüldüğünde bile her daim düşmandır.

Son ve üçüncü olarak da insanlar kendi varlıklarının başkalarının dolayısıyla tanınması anlamında şöhet uğruna savaşır. Savaşın nedenine dair bu üçüncü açıklama, ilk iki açıklamaya göre doğa durumunda karşılığını en zor kavrayabileceğimiz açıklamadır. Nitekim bu ilksel bir toplum öncesi hali değil, bizatihi toplumsal bir varolma biçimi olarak kibri veya kendini beğenmeyi merkeze alır. Strauss, Hobbes'un bu argümanını öne çıkarır. Onun çıkış noktası insanların beğenilmeyi arzuluyor olmasıdır. Nitekim Hobbes'un (1995: 55) söz ettiği yüceltme [makarismos], başkasınca değer görmekten kaynaklanan bir sevinçtir. Strauss açısından bu anlamda güç arzusu, irrasyonel bir düşünceye dayanır ve tam da bu nedenle doğal değildir, yani doğuştan gelmez. Oysa insanın doğal iştahı veya arzusu olan güç peşinde koşmanın temeli, insanın kendi gücünü düşünerek aldığı hazda, yani kibirdedir. Strauss'un (1963: 11-12) deyişiyile Hobbes için insanın doğal arzusu, başkalarına göre öncelikli olma ve tanınma çabasından başka bir şey değildir. Hatta devlet bu kibri bastırabilen tek kudretli güçtür. Abizad'ın (2011: 306-310) değerlendirmesiyle bu yoruma göre savaş, her bir kişinin *a priori* olarak diğer

herkese boyun eğdirme arzusuna sahip olması nedeniyle çıkmaz; (saldıran ve saldırılan arasındaki) karşılıklı aşağılama ifadesi boyun eğdirme arzusuna yol açtığından ortaya çıkar. Hatta Abizad, bu yoruma karşı olarak anlaşmazlığın savaşın birincil nedeni olduğunu vurgular.

Hobbes yukarıda değinilen savaşın nedenleri içinde; ilk durumda başka bir kişiye veya onun kendine ayırdığı nesnelere egemen olmak adına, ikinci durumda kendilerini korumak adına ve en son olarak da kendi bireysel bütünlüklerine dönük her türden küçümsemeye karşı şiddet uyguladığımızı belirtir. Böylelikle Hobbes açısından insanlar, bu mücadelenin onlarda yarattığı biteviye korku halinden onları kurtaracak bir güç olmadığı sürece savaş halindedir. Söz konusu savaş sözü edildiği üzere herkesin herkese karşı savaşdır. Bu noktada Hobbes'un savaştan anladığı şeyle Hegel'in devlet mevzusu bağlamında savaştan anladığı şey arasındaki ayrım ortaya çıkar. Öyle ki Hobbes açısından savaş, ne çarpışmadan (battle) ne de dövüşmekten (fighting) ibarettir (1995: 94). Biz Hobbes'un savaş durumunun, Hegel'in devletler arasındaki savaştan ziyade, efendi köle arasında varolan mücadeleye daha yakın bir içerimi olduğunu iddia ediyoruz. Adkins'ın (2008: 163) ifadesiyle ölüm korkusu, Hobbes'un siyaset felsefesi ile Hegel'in efendi köle diyalektiği için en büyük güdüdür. Her iki düşünür için de ölüm, fiili bir durum olmaktan çok belirleyici bir ön koşul gibidir. Nitekim Hobbes'un savaşı zamanla bağlantılı görmesi, bizim kendi yaşadığımız anla kurduğumuz ilişkinin tekinsizliğini yansıtan bir yaklaşımdır. Mansfield'in (2008:15) yorumuyla burada vurgulanan bir olasılıktır; söz konusu olan örneğin evimizi selin almasından ziyade, bulutlu bir günde yağmur yağabileceği gerçeğidir. Doğa durumunda bir su baskını halinde değil, beklenti halinde yaşarız. Böylelikle şiddetin her zaman varolan gerçekliğinden dolayı değil gelecekteki bir şiddeti hayal ettiğimizden bir güvence arayışındayızdır. Bu durum bizde asla sönmeyecek bir ruhsal belirsizliğe eşlik eden nesnesiz bir korku da üretir. Aynı şekilde Hobbes, herhangi bir zaferle sonuçlanmayacak bir savaşın doğa gereği ebedi olduğunu söyleyerek, efendi köle diyalektiğinde ortaya konan bir çatışmayı da önceden haber verir. *De Cive*'de (2018: 31) muzaffer olan

tarafın diğer tarafı ölüm korkusuyla ve onu tutsak alarak kendisine hizmet etmeye, ancak karşılıklı bir rızayla ikna edebileceğini de vurgular. Yine de Hobbes, savaş durumunu bir ön koşul veya varolma hali olarak görse de elbette aklında fiili olarak yaşanan ve onun iç savaş olarak gözlediği yıkım hali de vardır.

Hobbes'un savaş durumunda çalışmaya da yer yoktur. Dolayısıyla hiç kimsenin bir sonraki anın nasıl olacağına dair bir güvenceye sahip olmadığı bir ortamda, o an uğruna yapılan her eylem de boşunadır. Bir nevi ektiğiniz toprağın sizin yarınıza ürün vereceğini düşünmediğiniz sürece o tohumu asla toprakla buluşturmazsınız. Hobbes'un insanların en ilksel varolma biçimi olarak da tarif ettiği doğa durumunda herkesin herhangi birine istediğini yapma olanağı da vardır. Burada hakkın tek ölçütü, korunmasına katkıda bulunan ya da en azından ona öyle gözüken çıkardır [utilitas] (Hobbes 2018: 28). Unutmamak gerekir ki doğa durumu, bir bakıma Hobbes'un tutkularından yaptığı bir çıkarsamadır (Monk 2004: 46). Joas ve Knöbl'in ifadesiyle de Hobbes, her bireyin yalnızca kendi çıkarlarının peşinde koştuğu, şiddet ve hileye başvurduğu ancak ihlal ve aldatmaya kurban gitme riskinin her zaman mevcut olduğu ve bu nedenle canının ve malının tadını asla huzur içinde çıkaramayacağı bir doğa durumu ortaya koymuştur (2008: 18). Bu ortamda egemen olan duygu ölüm korkusudur. İnsan kendini daimî yalnız ve çaresiz hisseder (Hobbes 1995: 95). Bu ifade belki de onun tüm düşüncesinin anahtarıdır. Söz konusu olan daima her gündüzün sizi kendinizle güvencesiz bir biçimde tek başına bırakan bir gecesi olduğunu bilerek yaşamaktır. Hobbes açıkça söz konusu savaş durumunun, yaşadığımız her toplumsal durumum bir ön koşulu olduğunu varsayar. Mansfield'in ifadesiyle (2008:17) de doğa durumunda savaş, belirli arzuları yerine getirmenin değil, arzunun kendi ötesine genişleme olasılığının, yani yaşam olan dürtüyü en üst düzeye çıkarmanın bir yolu olarak ortaya çıkar. Bu bizce tam da savaşın varkalımsal yanını dışa vurur. Böylelikle savaş, Hobbes'da daha sonra Hegel için de söyleyeceğimiz anlamıyla hem toplumsalı inşa eder hem de bize varkalımsal bir alan sunar. Bunun ötesinde belki söz konusu olan doğa durumu tarih boyunca

hiç yaşanmamış da olabilir² ama eni sonu önemli olan yaşanmış tüm insani ilişki biçimlerini açıklayan kuramsal bir *ad hoc* [amaca özel] varsayımdır.

Savaş durumunda mülkiyet edinmenin mümkün olmamasının esas nedeni, doğa durumunda ne mülkiyet ne egemenlik ne de sahiplik kavramlarının mevcut olmamasıdır. Zira bir şeyin bir kişiye ait olabilmesi için, bu kişinin onun üstünde her daim süren bir egemenliğinin olması gerekir. Oysa savaş durumunda her şey her an herkesin olabilir dolayısıyla aslında hiç kimsenin olamaz. Hobbes'un burada bize salık verdiği temel yaklaşım, aklın buyruğuyla barışı aramaktır. Onun ifadesiyle elde etme umudu olması durumunda barışı kovalamak, barış elde edilemiyorsa savaş için yardım aramak doğru aklın buyruğudur (Hobbes 2018: 35). Hobbes açısından aklın barışı sağlamak adına bize buyurdukları doğa yasalarıdır. Doğa yasaları bizi barışa götüren yollardır ve evrenselliklerini tüm insanların ölümden kaçınmak adına barışı aramasına borçludur (Monk 2004: 51). Hobbes insanı barışa yönlendiren üç duygu sayar. Bu duygular sırasıyla; ölüm korkusu, konforlu bir yaşam arzusu ve tüm bunları emek yoluyla kazanabileceğine dair umuttur (Hobbes, 1995: 96). Aklın buyruğu bizi, barışı tesis edecek ve içinde özgürlüğümüzü ve devamlılığımızı güvence altına alacak sosyal varolma biçimini tesis etmekle ilgili yasalara uymaya yönlendirir. Bu durumda benim özgürlüğüm başkasının özgürlüğünce mecburen kısıtlanır. Dolayısıyla toplumsal olarak hiç kimse mutlak anlamda özgür olamaz.

Hobbes barışı güvence altına alacak ya da bizi doğa yasalarına uymaya zorlayacak tek kurum olarak devleti görür. Devlet bu aşamada egemen olandır ve egemensiz bir toplum, salt savaşan bir bireyler topluluğudur (Monk 2004: 66). Öyle

² Hatta belki de doğa durumunun ne olduğuna dair tasarımların birçoğu, eninde sonunda dönemin Avrupalı düşünürünün ilk defa temas ettiği kendi sömürgelerindeki farklı topluluklara ilişkin varolan önyargılarını yansıtır da olabilir. Söz konusu anlayış böyle yorumlanırsa eğer, doğa durumu; kendi kültürünü nihai bir varolma biçimi olarak kodlayan Avrupalı'nın, farklı kültürel davranış biçimlerini kendi korkularını süslemek üzere kullandığı bir terime de indirgenebilir. Bu yorumu bugünün kavramlarıyla ifade etmek gerekirse, söz konusu olan antropolojik bir körlük halidir. Yine de Hobbes'un böylesi bir körlük halinde olduğunu söylemek hem çok iddialı hem de yanıltıcı olacaktır; zira her filozof elbette ki içinde yaşadığı dönemim önyargılarını öyle ya da böyle de olsa taşır ama bu, filozofun söylediklerinde içerilen anlamı yorumlamak adına onu anlayışımızı kökten belirlememelidir.

ki egemenlik, bireyin iradesinin yaşama geçirilmesi olarak arzunun yerine getirilmesinin sonsuzca yenilenen vaadi olarak savaşın yerini almıştır. Egemenlik, savaşın vaat ettiği ama gerçekleştirmediği şeyi ifade eder. Savaşın başarısız olduğu yerde başarılı olur; zira o kendisine rağmen savaştır (Mansfield 2008: 19). Bu noktada Hobbes, insanları, karınca ve arılardan ayıran toplumsal varolma biçimlerine değinir. İlk olarak insanlar şeref ve itibar için sürekli rekabet içindedirler oysa bu yaratıkların öyle bir rekabet etme istekleri yoktur (Hobbes 1995: 129). İkinci olarak bu yaratıkların ortak çıkarları özel çıkarlarından farklı değildir. Hobbes insanların ortak çıkarlarının özel çıkarlarıyla asla özdeşleşmeyeceğini iddia eder. Halbuki Hegel bu konuda da ondan ayrılır. Daha sonra sonuç kısmında da değineceğimiz üzere Hegel bireysel çıkarı ortak çıkardan ayrı gören yaklaşımı bir tür yanılısma ve hatta aklın doğasının eksik bir kavranışı olarak yorumlayacaktır. Nitekim Hegel açısından yurttaş kendini daha üstün bir bütünün parçası olarak görmelidir.³ Hobbes sırasıyla bu yaratıkların bir dile sahip olmadıklarını, hak ile zarar arasında ayırım yapamadıklarını ve son olarak da kendi aralarındaki uzlaşmalarının yapay olmadığını vurgular (Hobbes 1995: 129). Öyle ki insanlar açısından tüm üretimler toplumsal bağlamında yapaydır. Bu yapaylık bağlamında insanlar ortak bir korkuyla onların güvenliklerini tesis edecek bir sözleşme yoluyla devleti mutlak güç olarak tanırlar. Bu barışı sürdürebilmelerinin yegâne yoludur. Kardeş'in (2019: 77) ifadesiyle, toplum dışında insanlar zaten her daim savaş durumdadır. Bu anlamda barışı aramak ve kendini savunmaya hazır olmak akli olandır. Kardeş'in de vurguladığı üzere bu durumda savaş değil barış yapay olan haldir. Yine de unutmamak gerekir ki her barış eylemi hala barışa yönelik bir jesttir (Mansfield 2008: 17). İstisna olan savaş değil barıştır.

Bu aşamada sorulması gereken soru, insanlar doğa durumundayken onları içinde buldukları savaş durumundan çekip çıkaran yegâne şey olarak *Leviathan*,

³ Bümin'in (2016: 169) ifadesiyle, "Hobbes'dan Kant ve Fichte'ye kadar filozoflar, hukuk ve ahlak sorunlarını, eylemlerinden sorumlu bireyin karşılaştığı sorunlardan hareketle çözmeye çalışırken, Platon ile Aristoteles tersine, iyi düzenlenmiş bir etkileşimle ilgilenen herkesin ortak çıkarını gözetten bir insanlar arası etkileşimin koşullarını aramaktaydılar." Hegel bu anlamda Platon ile Aristoteles'e daha yakındır.

kendisi başka devletlerle savaş durumundayken acaba başka bir doğa durumunda mıdır? Belki de burada bu konuyla ilgili en sonda söyleyeceğimizi en başta söyleyebiliriz ki aklın buyurduğu doğa yasaının caydırıcılığı devletler arasındaki savaşta, bireyler arasındaki çatışma halinde olduğundan daha işlevsel olabileceğidir. Hobbes açısından devlet, kendisini temsil eden kişi ya da meclisin kendi yararına en uygun olduğuna karar vereceği her şeyi yapma hakkına sahiptir (Joas, Knöbl 2008: 20). Burada altı çizilmesi gereken, devletler hala sürekli bir savaş durumunda ve sınırlarını silahlandırmış ve etrafındaki komşularına karşı toplar yerleştirilmiş olarak yaşar (Hobbes 1995: 158). İç savaş ortamında yaşamış ve savaşın yıkıcılığını deneyimlemiş bir filozof olarak Hobbes, fili savaş elbette öncelikle bireylerin hırslarının ve çıkarlarının güdülediği bir savaş olarak tasavvur eder. Yine de savaş her şeyden önce savaşma erkini elinde tutan devletler açısından olgusal bir durumdur. Bu bağlamda yazımızın bundan sonraki Hegel bölümünde, savaş durumu ile benzer bir toplumsalın koşullayıcısı olarak öncelikle *Tinin Fenomenolojisi*'nde işlenen tanınma sorunu ve efendi köle diyalektiğini, sonrasında Hegel'in *Hukuk Felsefesinin İlkeleri*'nde öne sürdüğu yenileyici ve tarihsel anlamıyla zorunlulukla varolan savaş tasavvurunu ele alacağız.

2. Hegel'de Yenileyici ve Tarihsel Olarak Kaçınılmaz Savaş

Tinin Fenomenolojisi'nde Hegel, bilinç kısmından sonra gelen özbilinç kısmında tanınma ilişkisi ve efendi köle diyalektiğini ele alır. Onun açısından ilkin kendisini dolaysız saf bir ben olarak deneyimleyen bilinç kendisiyle nesnelar dünyası arasındaki yarılmanın üstesinden gelebilmek amacıyla, dünyaya bir arzuyla yönelir. Öyle ki Hobbes gibi Hegel de arzuyu felsefesinin çıkış noktası olarak alır. Bu arzu Hegel açısından ilkin başkasının yokluğudur (2018: 107); zira bilinç kendi kesinliğini bir nesne olarak kurmayı arzulamaktadır. Burada Hegel'in vurguladığı özbilincin ancak bir başkasının dolayımıyla kendini tanıyabileceğidir. Bu amaçla kendisi açısından mutlak bir başkası olan nesnelar dünyasına yönelir. Orada hem kendini tanımayı hem de kendi yabancılığının üstesinden gelmeyi arzular. Hegel

için özbilinç bu arzudur. Kendi başkalığının olumsuzlaması bu arzuyu tatmin etmesinin ilk görünümüdür. Bu olumsuzlama deneyimiyle özbilinç kendisini dışında varolan bir hakikati sezinler. Bu hakikat, özbilincin tatminini ancak başka bir özbilinçte gerçekleştireceğinin (Hegel 2018: 107) keşfidir. Burada özbilinç ben olduğu denli biz olduğunun da ayırımına varır. Böylelikle özbilinç kendi başkalığı olmaksızın kendisi olamayacağına ayırdındadır. Bu şu anlama gelir ki herhangi bir özbilinç başka bir özbilinç tarafından tanınırsa ancak gerçekten varolur. Burada ilkin özbilinç kendi dışına çıkar sonrasında kendisini başkalığında görür (Hegel 2018: 109). Öyle ki Hegel'in ifadesiyle "her biri diğerinin kendisinin yaptığının aynısını yaptığını görür; her biri diğerinden talep ettiği şeyi kendisi de yapar ve bu nedenle yaptığı şeyi ancak diğeri de aynısını yaptığı ölçüde yapar" (2018: 109). Bir bakıma birbirlerini karşılıklı olarak tanıdıkça kendilerini de tanırlar (Hegel 2018: 110). Hegel'in vurgusu aslında Hobbes'un politik olanın merkezi güdüsüyle örtüşür. Hegel için özbilinç sadece tanınan olarak varolur; mutlak anlamda tanınmama Hobbes'un doğa durumuna karşılık gelir. Nitekim o durumda ne adalet ne mülkiyet ne de başkası vardır. Her iki filozof da tanınma arzusuyla başlayan bu sürecin temel güdüsünü ölüm korkusu bağlamında, kişinin kendi varlığına sebat etmesi olarak görür.

Hegel açısından bu tanınma ilişkisinde taraflar ancak bir ölüm kalım mücadelesi yoluyla her biri kendi değerini önce kendilerine ve sonra da birbirlerine kanıtlar. Bu yanı sıra Hegel için kişi kendi özgürlüğünü yalnızca kendi yaşamını tehlikeye atarak kazanır. Onun deyişiyle, "yaşamını tehlikeye atmayan birey kuşkusuz bir kişi olarak tanınabilir, ancak kendine yeten bir özbilinçli varlık olarak tanınma gerçekliğine henüz ulaşamamıştır" (Hegel 2018: 111). Özbilinç açısından kendi yaşamını tehlikeye atmak ötekinin ölümünü arzulamayı da gerektirir. Ölüm sayesinde, her birinin yaşamını tehlikeye attığı ve her birinin hem kendisinde hem de diğerinde ölüme küçümseyici bir gözle baktığı kesinlik kazanmıştır (Hegel 2018: 112). Kojeve'nin ifadesiyle, "insansal gerçeklik, bu tehlikeye atmada ve atmayla gerçeklik olarak kendisini yaratır ve açığa vurur" (2001: 83). Sabancı'nın deyişiyle

“bu ölüm kalım mücadelesi içinde özbilinçler kendi rolleri gereğince eyleyip, kendilerini biçimlendirirler” (Sabancı 2020: 53). Bu noktada Hegel ile Hobbes’u birbirine bağlayan esas kabul görünür olur. Kendisini ancak başkasının onu tanınması sayesinde varkılan biri, dünyaya bir tanınma arzusuyla yöneldiğinde, aynı arzuyla dünyaya yönelen başkalarıyla karşılaşacaktır. Bu karşılaşma özünde bir savaş durumu veya bir ölüm kalım kavgasıdır; zira kendi arzusunun kesinliğini ancak başkasının bunu tanınması sayesinde gerçekleştirecektir. Öyle ki Türkyılmaz’ın (2017: 94) ifadesiyle, “tanınma mücadelesinin temelinde, toplumsal yapının öznelerarası bir ilişkiler ağına göre değerlendirilmesi yatar.” Hassner’in (2022: 763) deyişiyile de “tanınma mücadelesi ve efendiye tabiyet, toplumsal yaşamı ve devletin başlangıcını ortaya çıkaran yegâne fenomendir.” Elbette Hobbes bunu toplumsal bir sözleşme olarak yorumlayacaktır.

Burada ortaya çıkan çatışmanın her iki tarafın yok olmasıyla sonuçlanmamasının temel nedeni de esas itibariyle, her kişinin eni sonu kendi varlığının devamlılığını arzuluyor olmasıdır. Bundan dolayı bu çatışma veya savaş bir tarafın kendi tanınmaması pahasına diğerini tanınmasıyla sonuçlanır. Hegel açısından bu durumda varlıklarını sürdürmeyi seçen taraflardan biri efendi diğeri ise köle haline gelir. Efendi, kendisi için varolan ve kendisiyle başka bir bilinç aracılığıyla dolayımlanan bilinçtir (Hegel 2018: 113). Efendi nesnelere köle aracılığıyla ilişki kurar. Efendinin temel özelliği tüketici olmasıdır. Köle, efendinin gereksinimlerini sağlamak için nesnelere dünyasıyla bağ kurar. Onları işler ve kendini nesnelere yansıtır. Bir bakıma emeğiyle, kendi arzusunu kontrol altına alır ve kendi yokluğunu engeller (2018:115). Hegel, *Hukuk Felsefesinin İlkeleri*’nde doğrudan tarihsel bir hakikat olarak kölelikte, kölenin iradesinin bir karşılığını da görür; öyle ki onun açısından birilerinin köle olması, onları köle kılanların değil köle olanların da sorumluluğundadır. Onun açısından kölelik, insanlığın doğa durumundan gerçek etik koşullara geçiş esnasında ortaya çıkar. Söz konusu bu aşamada yanlış olan halen geçerlidir ve zorunlulukla vardır (Hegel 2008: 71). Kölelik gibi savaşın da benzer bir tarihsel zorunlulukla ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Elbette ki bu durum efendi ile köle diyalektiğinde ilişkiyi doğrudan yansıtmaz; zira köle efendi diyalektiğinde sözü edilen köle kavramı aslında tarihin akılsal bir düzene geçmesi için zorunlulukla yaşanması ve aşılması gereken bir uğraktır. Dolayısıyla kölelik hem tarih içinde yaşanmış bir olgu olarak bir geçişi simgeler hem de onun itici gücü olan varolmaya sebat etme tavrı nedeniyle toplumun kurucu anlamını temsil eden bir karşıtlığı da belirler. Nitekim Hassner (2022: 764), Yunan düşüncesine ait olan kahramanca ve aristokratik tutuma karşıt olarak, köle ile burjuvanın nevi şahsına münhasır özelliği olan bir tutum olarak çalışma ile ölüm korkusunun aynen Hobbes'da olduğu gibi, Hegel'in toplumunun temelini de oluşturduğunu söyler. Hegel açısından ölüm korkusu köle açısından bilgeliğin başlangıcı olmuşken emek onun tamamlanmasını sağlamıştır. En nihayetinde Kojeve'nin (2001: 88) de vurguladığı üzere ilk insani eylem eğer toplumsal bir biçim alacaksa, en baştan efendi ve köle karşıtlığı bağlamında varolmalıdır. Öyle ki insansal olan ilk eylem, karşılaşılan ilk başkasına kendini kabul ettirmekle başlar, dolayısıyla zorunlu olarak bir mücadele biçiminde ortaya çıkan; iki varlık arasındaki ölüm kalım savaşımı olacaktır. Hassner (2022: 763) ise efendi köle diyalektiğinin devleti öncelediğini, Hobbes'da olduğu gibi Hegel'de de devletin şiddetten doğduğunu ve insanlar arasındaki ilk ilişkinin ise tanınma arzusu ve ölüm korkusundan ortaya çıktığını vurgular. Honnett (2016: 42), ise Hegel'in tanınma kavramının Fichte'den, mücadele kavramıysa Hobbes'dan miras aldığı düşüncesindedir. Hegel'in bu karşıtlığa yüklediği değer, Hobbes'un savaş durumuna yüklediği değerle paralellik gösterir. Her ikisi de bize, aslında fiilen varolmayan, ama olması muhtemel tüm toplumsallık ilişkilerini önceleyen kurucu bir çerçeve sunar.

Bize böylesi bir çerçeve sunmasına rağmen Hegel felsefeye her daim olması gerekeni değil olanı kavrama görevi yükler; çünkü olan akıldır. Bu anlamda her bireyin kendi zamanının çocuğu olduğunu düşünen Hegel açısından felsefe, düşüncede kavranan kendi zamanıdır (2008: 15). Bu anlamda onun ele aldığı hangi kavram anlamaya çalışılırsa çalışılsın, öncelikle bilinmesi gereken, Hegel açısından aslolanın fiili olarak vuku bulmuş olanın neden başka türlü değil de olduğu gibi

olduğunun akli bir açıklamasıdır. Hatta Beiser'in (2019: 283) deyişiyle, "felsefenin amacı, dünyanın nasıl olması gerektiğini duyurmak değil, onun neden böyle olması gerektiğiyle bizi uzlaştırmaktır." Bu bağlamda Hegel, *Tinin Fenomenoloji*'nde insanın bilişsel olarak insanlaşmasının serüvenini anlatırken, *Hukuk Felsefesinin İlkeleri*'nde onun iradi bir varlık olarak özgürleşme serüvenini bu yaklaşımla anlatır.

Hegel *Hukuk Felsefesinin İlkeleri*'nde özgür iradenin kendini tecelli ettirdiği tüm uğrakları ele alırken, bu uğrakların cisimleştiği kurumsallaşma biçimlerini de ele almıştır. Böylelikle Hegel, özgür iradenin nihai tecellisi olarak devletin ancak başka devletlerce tanındığı sürece bu nihai olma vasfına sahip olabileceğini düşünür. Bu anlamda Hegel açısından savaş özgür iradenin sonul varoluşunun bir aracıdır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Hegel olmuş olan her şeyde özgür iradenin tecelli etme biçimini anlamaya çalışır. Özce söylenirse Hegel (2008: 32) açısından özgürlük, belirlenmiş bir şeyi istemek, ancak bu belirlenmişlikte kendisiyle birlikte olmak ve bir kez daha evrensel [tümele] dönmektir. Bu anlamda Hobbes (1995: 96), Hegel'den ayrı olarak özgürlüğü eyleyen açısından eyleminin önündeki dış engellerin yokluğu olarak anlar. Her iki düşünürün de aynı kavramdan anladıkları büsbütün farklıdır ve kendi felsefelerinin nihai anlamını yansıtır. Hegel, *Hukuk Felsefesinin İlkeleri*'nde tarihsel olarak insanlığın kendi özgürlüğüne doğru ilerlediği iddiasını ortaya koyar; zira onun deyişiyle (2008: 46) "özgür tinin mutlak belirlenimi ya da dürtüsü, özgürlüğü nesnesi haline getirmektir". Hegel açısından bu ancak bireyler etik düzene ait olduklarında mümkün olur; çünkü özgürlüklerine dair kesinlikleri hakikatini sadece böyle nesnel bir düzende bulur. Bunu açık kılmak adına Hegel, babanın çocuğunu etik davranışlar konusundan eğitmesinin yolunun ne olduğuna dair soruya bir Pisagorcu'nun verdiği yanıtı yineler: "Onu iyi yasaları olan bir devletin yurttaşı yap" (2008: 160). Bu nedenle Hegel (2008: 228) için devlet nesnel tindir, bireyin kendisi de ancak onun üyelerinden biri olarak nesnelliğe, hakikate ve etik yaşama sahip olabilir. Devletin temeli, kendisini irade olarak tecelli ettiren aklın gücüdür (Hegel 2008: 234). Hegel'in (2008: 253) *Hukuk Felsefesinin İlkeleri*'nin 270. bölümünün ek kısmında söylediği üzere, "devlet etkindir (aktüeldir)

ve onun etkinliği şundan ibarettir: Bütünün çıkarı tikel amaçlarda ve tikel amaçlar aracılığıyla gerçekleştirilir. Söz konusu bu etkinlik her zaman tümel ile tikelin birliğidir; tümel gerçekte yalnızca bütün tarafından desteklenmelerine rağmen, kendinde varmış gibi görünen tikellerde eklemlenir. Bu birlik olmaksızın etkinlik de mümkün değildir.” Böylelikle onun deyişiyle bedenden ayrılmış bir el halen bir el gibi görünebilir oysa o artık gerçek bir el değildir. Devlet işleyen eldir. İşte bu anlamda Hegel açısından gerçek olan akılsaldır düşüncesinin altında yatan fikir görünür olur; zira gerçek olan özü itibariyle zorunludur. Hegel ele aldığı tüm kavramlarda tarihselliği içerisinde işleyen bu zorunluluğu akılsal anlamda açıklamaya çalışır. Devlet de savaş da tarihsel olarak hem gerçektir hem de gerçeklikleri zorunlulukla varolmuştur. Bu anlamda Hegel açısından savaş kuramsal bir fikir olduğu denli tarihsel bir zorunluktur da.

Böylelikle de savaş mutlak bir kötülük ve tamamen dışsal bir olumsuzluk olarak görülmemelidir. Hegel (2008: 306-307), doğa yasası üzerine erken yazılarından birinde dillendirdiği savaş hakkındaki düşüncesini *Hukuk Felsefesinin İlkeleri*'nin egemenlik hakkındaki bölümünde yineler. “Savaş, sonlu belirlenimlerin istikrara kavuşturulmasına yönelik kayıtsızlıkları sayesinde halkların etik sağlığının korunmasını sağlayan bir öneme sahiptir; tıpkı rüzgârların esmesinin denizi uzun süreli sükûnetin sonucu olan durgunluktan koruduğu gibi, halklardaki durgunluk da uzun süreli barışın ürünü olacaktır.” Hatta ona göre başarılı iç savaşlar iç huzursuzluğu önlemiş ve devletin iç gücünü pekiştirmiştir ya da iç egemenlikten korkan bazı halklar da boyunduruk altına alınmış, âdete özgürlükleri ölüm korkusundan dolayı ölmüştür (2008: 307). Hegel bu durumlarda sağaltıcı bir yan görür. Örneğin Avineri'ye (1972: 196) göre savaş durumu, insanın ben merkezci çıkarlarını aşma yeteneğini ortaya çıkarır. Nitekim Hegel'e göre barış zamanlarında sivil yaşam genişleyerek sağlamlaşır ve bir zaman sonra da kemikleşir. Oysa sağlık için bedenin bütünlüğü gereklidir ve eğer bedenin parçaları kendi içinde katılmışsa bu ölüm demektir. Bu durumu Hegel (2008: 159-160), kitabının törellik veya etik yaşam kısmının başında şöyle dile getirmişti: “İnsan aynı zamanda

alışkanlıktan da ölür, yani bir kez yaşamda kendini tamamen evinde hissetmeye başladığında, ruhsal ve fiziksel olarak donuklaştığında ve öznel bilinç ile ruhsal faaliyet arasındaki karşıtlık ortadan kalktığında; çünkü insan yalnızca amacına ulaşmadığı ve ona ulaşma çabası içinde kendini üretmek ve ortaya koymak istediği sürece aktiftir. Bu tam olarak başarıldığında, faaliyet ve canlılık sona erer ve sonuç-yaşama olan ilginin kaybı- ruhsal veya fiziksel ölümdür.” Bu anlamda Walt’un (1989: 118) yorumuyla Hegel için savaş, yalnızca devletin bedenine ve yurttaşların etik sağlığına saldırarak bu sağlığı koruyan ya da sınayan bir hastalık değildir. Savaş aynı zamanda antikorlar üreterek devletin bedenini güçlendiren ve yurttaşların etik sağlığını iyileştiren bir aşıdır. Bir bakıma savaş, barışın ağırlığı altında çürüyen bedeni kendine getiren bir çağrıdır.

Onun için devlet de bir bireydir⁴ ve bireyselliği olumsuzlama anlamına gelir. Öyle ki insanlar gibi devletler için de bir anda katılaşmak ölüm demektir. Bunu Newton’un aksiyomlarındaki birinci aksiyom olan durağanlık (atalet) yasasıyla bağlantılı anlatırsak; Newton’a ilk aksiyomuna göre, düz bir çizgide sabit hızla hareket eden bir nesne, kendisine bir kuvvet uygulanmadığı sürece (sonsuz kadar) bu şekilde hareket etmeye devam eder. Rosenberg’in ifadesiyle Newton, bu yasayla durağanlığın neliğine dair tüm kavrayışımızı değiştirmiştir. Ondan önce bir cismin hızı sıfırsa o duruyordur, oysa Newton için durağanlık ivmenin sıfır olması demektir (2012: 118). Hegel açısından devletler için söz konusu ivme savaştır. Savaş devletlerin gereksindiği canlılığı onlara yeniden kazandırır. Buna karşıt olarak sürekli barışın tehlikelerinden biri de sivil toplumun gücünün mutlak ve üstün olduğu yanılısamasına yol açmak olacaktır (Avineri 1972: 197). Aynı zamanda devlet, tanınma ilişkisinde de değindiğimiz üzere kendiliğini ancak karşıtı üzerinden bilir. Bu anlamda bir düşman yaratılmadır. Sonuçta savaşla halklar güçlenir, ancak iç çekişmelere karışan uluslar da dışarıda savaşarak barışı elde ederler (Hegel 2008:

⁴ Birey, başkaları tarafından tanınması ve böylece kendini onlardan ayırması sayesinde kişidir ve bu, kişi niteliğine sahip olan devlet için de geçerlidir. Varoluşu ancak arzularının nesnelleşmesiyle mümkündür; zira arzuları dış dünyayla temas halindedir. Bu temas ise karşıtlık ve mücadele yoluyla mümkündür (Avineri 1961: 468).

308). Savaş, Hobbes'un (2008: 308) da vurguladığı üzere bir güvensizlik yaratır ama Hegel açısından bu gerçek güvensizlik gerekli bir hareketten başka bir şey değildir. Devletler bağımsızlıkları tehlikede olduğunda, tüm yurttaşlar savunma çağrısına karşılık vermekle yükümlüdür.

Hegel'e (2008: 312) göre, devletlerin egemen olması, onların başka devletlerce tanınmasına bağlıdır. Öyle ki bir devletin egemenliği, diğerleriyle olan ilişkilerinin ilkesidir; devletler bu ölçüde Hegel açısından birbirlerine karşı doğa durumundadır. Hakları, üzerlerinde bir güç olarak kurulan evrensel bir iradede değil, yalnızca kendi tikel iradelerinde gerçekleşir. Hegel daha önce de söylendiği üzere felsefesini asla olması gerekenin üzerine kurmaz. Onun açısından aslolan hâlihazırda olandır ve bu durumda olmuş olan bize politik tüm durumlarda arabulucu olacak bir yetkenin mümkün olmadığını gösterir; çünkü devletler arasında hüküm verecek bir arabulucu yoktur. Kant'ın aksine Hegel (2008: 313), devlet üstü bir arabulucu fikrine olumlu bakmaz. Bir nevi bu güç her zaman onun açısından nihai olarak belirli egemen iradelere bağlı olacak ve bu nedenle olumsuzluğa bulaşmış kalacaktır. Bu durumda tek gerçek arabulucu bizatihi savaştır. Hegel için savaş halindeyken bile devletlerin birbirlerini karşılıklı olarak devlet olarak tanıma durumları devam eder. Bu sayede savaşta, savaşın kendisi ortadan kalkması gereken bir şey olarak nitelendirilir. En nihayetinde Hegel açısından savaşların değerlendirileceği tek yer bir mahkeme olarak dünya tarihidir. Bu noktada siyasetle tarih birleşir. Hegel'in *Tarih Felsefesi*'nde (2006a:32) söz ettiği aklın hilesi, tam da bireylerin kendi tutkuları ve çıkarlarına göre eylemlerini akıl tarafından kandırılmasıdır. Bir bakıma kendi eylemlerimizin nedenlerini asla tarihsel olarak belirlemediğimiz bir tinsel alan olmaksızın bilemeyiz. Dolayısıyla tinin tarihi kendi eylemidir. Tin yalnızca yaptığı şeydir ve eylemi kendisini kendi bilincinin nesnesi haline getirmektir (Hegel 2008: 316). Hegel bu noktada alacakaranlıkta uçan Minervanın baykuşunun gözleriyle tarihe ve politik alana bakar ve baktığı yerde olmuş olanın gerisindeki zorunluluğu görür.

Bu noktada insanın varkalımsal bir aracı olarak gördüğümüz savaşın, Hegel açısından birey değil de devlet üzerinden çoğunlukla kurgulanmasıyla ilgili birkaç şey söylemek icap eder. Öncelikle Hegel için bütün sorun, daha önce de söylediğimiz üzere insanın kendi özgür iradesinin tecelli edebilmesini mümkün kılan şeyle bağlantılıdır. Bu anlamda Hegel, insan açısından bunu mümkün kılan tek toplumsal varolma biçimi olarak, bir devlet içerisinde birey olmayı görür. Aynı zamanda Bravo'nun (2007: 131-133) deyişiyile "Hegel açısından birey, içinde yaşadığı halk-tininin ve onun somutlaşması olan devletin bir temsilcidir yalnızca, bunun dışına çıkamaz, bunun dışında eylemde bulunamaz, bunu değiştiremez." Dolayısıyla insan ancak bir devlet içerisinde kendi olabileceğinden, onun kendini varkıma çabası, yine bu devletin varlığını zorunlu kılmaktadır; zira devlet üzerinde yaşayan insanların bütün gereksinim ve isteklerini nasıl karşılayacağıının meşru yollarını onlara gösterir. Bu Hegel'in aslında Hobbes'a getirdiği eleştirinin de temelidir.

Sonuç

Hobbes ile Hegel, felsefe tarihinde çoğunlukla birbirine karşıt yaklaşımları temsil ederler. Hobbes, daha karanlık bir dönemin filozofudur. Ömrü boyunca farklı biçimlerde birçok zorluk yaşamış ve bunun sonucunda hep bir otoritenin zulmünden kaçmıştır. Onu öncü bir filozof kılan yaşadığı zorlukların nedenlerini, daha önce ele alınmadığı bir biçimde ortaya koymuş olmasıdır. Bu yanıyla Anglo-Sakson felsefenin kurucularından biridir. Dünyayı olabildiğince gerçekçi ve mekanik bir yaklaşımla ele almış ve bu yaklaşımla uyumlu olmayan yanları sorgulamasının ana konusu kılmıştır. Hegel ise aydınlanma düşüncesi ile romantik düşünce arasında bir yerlerde, dünyaya her iki görüşün eriminin dışında olan bir bakış açısıyla bakmıştır. Hegel'in de çok kolay olmayan bir yaşamı olmuştur ama belki de Hobbes'dan onu ayıran temel güdü, dünya ve onu anlama konusunda çok da iyimser olmasıdır. Böylece bizde ilkin birbirinden farklı çıkış noktalarıyla felsefelerini inşa eden hepten farklı iki filozofla karşı karşıyaymışız hissi uyanır. Oysa biz bu yazı da genel olarak iki filozofu birbirine bağlayan ruhsal bir yakınlığın da olabileceğini

iddia ettik. Bunu felsefelerinin birbiriyle çakıştığı fikriyle değil, bilakis her iki filozofun da aynı kökten gelen sorunlarla boğuşarak felsefi anlamda varolmaya çalıştıklarını dşundğmz için dillendiriyoruz.

Bu bağlamda her iki filozofun yaklaşımları arasındaki temel yakınlıklara ve kimi ayrımlara belki birkaç başlıkta yeniden değinmek icap eder. Öncelikle Hobbes açısından herkesin herkese savaşında hiçbir Şey adalete aykırı olamaz; zira orada ne doğru ne de yanlış vardır (1995: 96). Söz konusu doğa durumunda mülkiyete de yer yoktur. Benzer bir biçimde Hegel açısından mülkiyet ve kaynakların eşitsiz dağılımlında doğanın adaletsizliğinden söz edemeyiz; çünkü doğa zgr değildir ve bu nedenle ne adil ne de adaletsizdir (2008: 63). Hegel ile Hobbes'un birbirinden farklı bir biçimde ifade ettikleri ama eni sonu aynı tavrı yansıtan görüşlerinden biri de insanın kendi iyisini gerçekleştirmenin başkasının iyisinin gerçekleşmesinden geçtiği yollu fikirdir. Hobbes açısından bu dolayımlla kişi kendi çıkarını başkaları aracılığıyla gerçekleştirebileceğinin ayırımına varır. Hegel açısından kişinin kendi hakikatini gerçekleştirmesi bu hakikati kapsayan tümel bir hakikat aracılığıyla mümkündür. Her iki durumda da eylemimiz başkasının eylemine göre değerlenir. Hobbes ile Hegel arasındaki bir diğer benzer yaklaşım da her iki düşünür de insanların devredemeyeceği hak olarak bireysel varlığını sürdürme hakkını görüyor olmasındır. Hobbes'un deyişiyle "hiç kimse kendisine dönük ölüm, yaralama veya bedensel zarar tehditlerini kabul etmeye zorlanamaz" (2018: 42). Aynı biçimde Hegel'de de kendi kişiliğimin evrensel özünü oluşturan özellikler devredilemezdir ve bunlar üzerindeki hakkım dokunulmazdır (2008: 77). Bu yakınlık bizim yazımızın nihai iddialarından biri olan, savaşın kökeninde bireysel varkalım talebi olduğu yollu düşünceyi doğrudan karşılar.

Her iki düşünür de savaş konusunun devlet üzerinden temellendiği bir aşamayı kendilerine konu edinirler. Hobbes, devleti barışı sürdürmek üzere insanların gereksindiği bir araç olarak görür. Bu anlamda onun açısından söz konusu olan bu barışı sürdürmek adına kendi tercihleriyle yaptıkları bir toplumsal

sözleşmedir. Oysa Hegel açısından bireyin kendisini devletten ayırması onun tercihine bağlı değildir; çünkü ona göre herkes doğuştan zaten bir devletin yurttaşdır. Öyle ki insanlığın rasyonel sonu devlet içinde yaşamaktır ve eğer bir devlet yoksa, akıl bir devlet kurulmasını talep eder (2008: 86). Bu anlamda Hegel, Hobbes'un aklın barışı buyuran doğa yasalarının devamlılığı açısından gerekli olduğu yollu düşüncesini aslında kabul etmiş sayılır. Yine de Hegel açısından devlet kendinde ve kendisi için bir amaç olarak kalmalıdır; bu anlamda Hobbes'un sözleşme düşüncesine karşıt olarak, Hegel devleti bir sözleşme olarak görmez. Ona göre devletin temel özü, bireylerin can ve mallarının koşulsuz korunması ve güvence altına alınması da değildir. Aksine devlet, bu yaşam ve mülkiyet üzerine hak iddia eden ve bunların feda edilmesini talep eden daha yüksek bir varlıktır (2008: 103). Bu noktada Hobbes ile Hegel bütünüyle ayrışırlar. Westpal'in deyişiyile (1996: 301) "Hegel'in toplumsal sözleşme geleneğine karşı en köklü eleştirisi bu kuramların doğa durumunu ve bu durum içindeki kişileri betimlerken yaptıkları soyutlamaların, politik olarak örgütlenmiş bir toplumun üyelerinin yükümlülüklerini ve elde ettikleri yararları gözden kaçırmasıdır". Bununla birlikte Yalvaç, "Hegel'in, Hobbes ve diğer gerçekçiler gibi devletlerin bir savaş durumunda bulduklarını ve kendi rıza gösterdikleri dışında bir ahlaki yasa bulunmadığını düşündüğünü belirtir" (2008: 81). Öyle ki her iki filozof da günün sonunda savaşta taraflar arasındaki haklılığı belirleyecek dışsal bir hakikat veya kurum olabileceğini asla düşünmez.

Sonuçta yazımızın başında da söylediğimiz üzere, her iki filozofun da savaşın nedenleri konusundaki fikirlerini belirleyen iki önkabulü olduğunu öne sürebiliriz. Her iki filozof açısından savaş, bizce öncelikle insanın kendi varlığını sürdürme zorunluluğunun bir sonucudur. Bu anlamda her iki filozof da bireyin kendisini geleceğe dönük olarak her daim sakınmasını savaşın belirleyicisi olarak görmüştür. Hobbes insanın savaştan öğrenebileceği belki de yegâne hakikatin barışa dönük arzusu olduğu yargısına varırken, Hegel insanlığın savaşlardan kendi sonlu doğasına bağlı acziyetini öğrendiği düşünür. Hegel insanın bu sayede acziyetini

aşmak üzere eyleyebileceğine yürekten inanır. Bizce savaşın nedeni konusunda her iki filozof için temel teşkil eden diğer bir önkabül ise savaşın, insanın kendisini başkasına onatma arzusundan kaynaklandığıdır. Öyle ki toplumsal tüm çatışmaların kökeninde bu türden bir tanınma arzusu bulunabilir. Böylelikle denilebilir ki savaş, insanın kendi başkasıyla karşılaştığında ortaya çıkan bir ölüm korkusunda temsil edilen kendini varkılma çabasının bir sonucudur. Bu çaba kendi varlığını sakınmanın yanı sıra onu onamak zorunluluğunu da içerir. Aksi her durum Tournier'in modern bir Robinson uyarlaması olan *Cuma ya da Pasifik Arafı* adlı yapıtına bir sonsöz yazan Deleuze'ün (1997: 219) "başkası dünyamızda olmasa ne olur du?", sorusuna verdiği yanıt bağlamında değerlendirilebilir: "Adayı görüşüm, adanın kendisine indirgendi." Gerçekten de bizi başkalarından ayıran bir sınır olmadığı sürece, var olduğumuzu asla nihai olarak bilemeyiz. En nihayetinde savaş da özünde her iki filozof için, bu kendini varkılma zorunluğunu içeren başka türden koşulların bir sonucudur.

Hegel versus Hobbes: War as an Existential Means of Humanity

Summary

Eren RIZVANOĞLU

Assoc. Prof. Dr.

İzmir Demokrasi University, Faculty of Arts and Science, Department of Philosophy, İzmir, TR.

ORCID: 0000-0002-3578-1041

eren.rizvanoglu@idu.edu.tr

Introduction

The link between war and peace is represented by two different understandings. The first one is related to the fact that the institution recognised as an authority saves humanity from the state of nature, which is characterised by fierce competition under the name of war. This view is generally attributed to Hobbes. The other view is usually represented by Carl von Clausewitz. According to this approach, war is a means of realising social goals. Although Hegel is close to this approach, he nevertheless differs from it in his own unique aspects. In this article, we will evaluate Hobbes and Hegel, who are considered within different philosophical traditions, in the context of their ideas on the concept of war. In doing so, our main claim is that despite the radical differences in what both philosophers say, in essence, they deal with war based on similar presuppositions. For this purpose, both Hobbes' and Hegel's thoughts on the subject will be discussed in the context of their own philosophical approaches, and the points where Hegel is influenced by Hobbes will be emphasised. Thus, in essence, what we want to show is that similar motives determine the approach of both philosophers to the subject.

The War of One against All in Hobbes

Hobbes looks at the world from a realistic and materialist point of view. In this respect, he relies entirely on the rapidly developing scientific materialist point of view of his time. For Hobbes, in this sense, there are two types of movement in man. One of them is the movement that depends on the biological nature of the human being, and the other is the voluntary movement that arises from the nature of the human being but differentiates from it in time (Hobbes 1995: 46-47). As a voluntary being, man is a willing, desiring or self-preserving being. In this respect, man is the main determinant of the good and evil of his own actions. So much so that for Hobbes, there is no such thing as a valid purpose or absolute good for all people. In the absence of an absolute good that binds all men, nothing can be wrong or right in itself. Man, who is orientated towards objects outside himself, is a being of desire. In this sense, we cannot separate

man from his own desires. For Hobbes, the most effective desire among all our desires is the desire to make the temporary permanent. He calls this desire the desire for power. For Hobbes, the desire to preserve one's own power or authority includes the desire to preserve one's own life and to be honoured by others. In this article, we argue that Hobbes' idea is related to Hegel's master-slave dialectic. For in both, the motive that determines our actions is the resistance to existence that we put forth in the face of the fear of death.

At this point, we can first say that for Hobbes, people are not inherently evil and are equal despite all their apparent distinctions. For him, the fact that people are equal from birth is ultimately related to the fact that they are equipped with the same helplessness in the face of death. So much so that those who have the power to kill have equal power, because even the most powerful share the same helplessness in the face of death (Hobbes 2018: 26). However, man has the delusion that he is privileged. For Hobbes, this is nothing but arrogance. Here an idea emerges that brings Hobbes and Hegel closer to each other. Indeed, our desire for the world is always limited by someone else's desire, and this limitation will eventually turn into a life and death struggle. This is a situation that makes human beings fragile in every sense.

In this sense, Hobbes sees three main causes of war. These are competition, insecurity and the desire for glory and honour (1995: 94). According to the first of these, people are always in competition with others in order to fulfil their own desires. According to the second explanation, people are in a state of insecurity in this deadly competitive environment. At the core of this state is the attitude of self-preservation. So much so that one can never ultimately determine who is the real threat to oneself. For this reason, he prefers to be the first to attack in order to preserve himself. For Hobbes, the final cause of war is essentially based on human arrogance. In a way, every human being desires to be admired and approved. This desire leads him to struggle with others. At this stage, Hobbes puts forward another idea that brings us closer to Hegel. Man cannot be himself unless he is approved by others.

Thus, Hobbes understands the state of war as a state of fear in which people are in an unruly struggle. The main reason for this state of fear is that you are never convinced that there is a final point from which you can protect yourself. This state of fear is such that even in one's most relaxed moments one lives with the uncertainty of a future moment. In this state of war, there is neither labour nor property. The main criterion that determines actions here is utilitas (Hobbes 2018: 28). The state of war is similar to a theoretical condition that prioritises the way we exist socially. The main reason for the absence of property in a state of war is that a continuous sovereignty over that property is not possible. At this point, Hobbes states that reason commands us peace instead of war. For him, the commands in question are the laws of nature. The laws of nature are the principles that lead us to peace and protect us from death. For Hobbes, the ultimate institution that will bring us to such a state of peace is the state. The state replaces the state of war. Through a contract made among themselves, people transfer all their sovereign rights to the state in order to establish peace. In this case, what should not be forgotten is that the state can also be in a state of war in terms of other states. Therefore, Hobbes claims that the laws of nature also apply between states. In the same way, we argue in our article that states, like human beings, are in a constant struggle to

survive and be recognised. In the next part of our article, we will relate this situation to Hegel's views, first in terms of the human being and then in terms of the state. According to our argument, Hegel's master-slave dialectic puts forward a framework that takes the state of war as an example.

Regenerative and Historically Inevitable War in Hegel

In the consciousness section of the *Phenomenology of the Spirit*, Hegel deals with both the relation of recognition and the master-slave dialectic. According to Hegel's thought, consciousness first desires the absolute absence of other consciousnesses. The main reason for this is that it wants to establish itself as an object like the objects it experiences. However, in time it realises that its self is only possible through its otherness (Hegel 2018: 107). According to Hegel, this is the discovery that self-consciousness can only be satisfied in another self-consciousness. In a way, we can coexist as long as I recognise the other and the other recognises me. Not being recognised by another is similar to Hobbes' state of war. In the same way, in this relationship of recognition, the parties struggle with each other for life and death. In order for one of the parties to win the struggle in question, it must jeopardise its life. A person who has the desire to be recognised will inevitably encounter another person who has the same desire. In the conflict that emerges as a result of this encounter, the parties will prefer to continue living after a certain point. For Hegel, in this case, one of the parties will be a master and the other a slave. The slave is a person who recognises the other party but does not recognise himself in order to continue his life. The master, on the other hand, is the sovereign party who connects with the world through the slave (Hegel 2018: 113). Hegel's master-slave dialectic resembles Hobbes' state of war. Because in both cases it puts forward a condition that prioritises social life. The point in question is that everyone who turns outside himself with a desire will clash with other desire holders, and ultimately this situation will bring us into a struggle that establishes society.

Hegel deals with his thoughts on war mainly in his basic text on the political sphere, *Outlines of the Philosophy of Right*. In this book, Hegel analyses all moments in which free will manifests itself in the context of their institutional functioning. From his point of view, man has this possibility only as long as he is recognised within the state. Man has to reach the state on the road to his own freedom. For him, the state is the objective spirit. The individual can reach this objectivity by becoming a member of it. The state is the historical necessity for man to attain freedom. In this sense, war should not be seen as a contingency. In fact, war is a means of preserving the ethical health of peoples. From his point of view, war will protect the peoples from the pollution and corruption brought about by prolonged peace, just as the winds clean the sea (Hegel 2008: 306-307). Thus, for example, wars are events that ensure internal peace and give rights a sense of integrity. Hegel sees in war the confrontation of people with the corrupt aspects of their own nature and thus the possibility of overcoming it. However, when war is purposeless, it revitalises a dying environment.

For Hegel, the state is also an individual. Just like individuals, states also begin to disappear when they are left without a purpose. War is the impetus that brings states back to life. Every state is in a struggle with other states in order to both exist and be recognised. There is no absolute authority that can arbitrate this struggle between

states. Hegel differs from Kant in this sense. The only real mediator between states is the war itself. For Hegel, the only place where these wars can be evaluated is world history, for the soul is its own action and acquires the meaning of its action only through the historicity of its actions. For Hegel, the reason why Minerva's owl flies at twilight is precisely because we can evaluate the meaning of our actions after they have happened.

Conclusion

In this article, we have analysed the ideas of Hobbes and Hegel, who come from different philosophical traditions, on war in the context of their similarities. We argue that both philosophers explain war as stemming from two common motives. According to the first of these, war essentially arises as a result of man's demand to sustain his own existence. The other is that war is basically the result of a desire for approval and recognition. Hobbes saw war in the context of these two basic motives, but he always found something to be avoided in war. For Hegel, on the other hand, war is a tool that teaches human beings their finite nature and helplessness, and that emerges out of historical necessity. This article, therefore, emphasises Hegel's argument and evaluates the ideas put forward in Hobbes.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Abizadeh, A. (2011). Hobbes on the Causes of War: A Disagreement Theory, *The American Political Science Review*, Vol. 105. No.2, pp. 298-315. <https://www.jstor.org/stable/41495067>
- Adkins, B. (2008). Korku Siyaseti: Hegel'in Hobbes'a Tinin Görüngübilimi'nden Yanıtı, (çev. S. Kibar). 160-167, *Monokl Hegel Özel Sayısı*.
- Akkurt, M. (2023). Thomas Hobbes'un İrade Teorisi, *İrade Kuramları* içinde, (ed. M. Akkurt-F. Erkek). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akkurt, M. (2024). Thomas Hobbes ve Adalet, *Adalet Kuramları* içinde, (ed. M. Akkurt-D. S. Hanoğlu). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Avineri, S. (1961). The Problem of War in Hegel's Thought, *Journal of the History of Ideas*, Vol. 22, No., pp. 463-474, University of Pennsylvania Press, <https://www.jstor.org/stable/2708025>
- Avineri, S. (1972). *Hegel's Theory of Modern State*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Beiser, F. (2019). *Hegel*, (çev. S. Bayazıt). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Black, E. (1973). Hegel on War, *The Monist*, October, 1973, Vol. 57, No. 4, *Philosophy of War* (october, 1973), pp. 570-583, Oxford University Press, <https://www.jstor.org/stable/27902332>
- Bravo, H. (2007). Hegel'de Devlet ve Özgürlük İlişkisi, *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 3, 125-144.
- Bümin, T. (2016). *Hegel*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Deleuze, G. (1997). Sonsöz: Micheal Tournier ve Başkası'nın olmadığı dünya, *Cuma ya da Pasifik Arafının* içinde, (çev. M. Ece). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hassner, P. (2022). Georg W. F. Hegel, *Siyaset Felsefesi Tarihi* içinde (ed. L. Strauss- J. Cropsey, haz. M. Akkurt) (çev. E. Rızvanoğlu).761-787, İstanbul: Babil Kitap.
- Hegel, G.W. F. (2006a). *Tarih Felsefesi*, (çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.
- Hegel, G.W. F. (2006b). *Tüze Felsefesi*, (çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.
- Hegel, G.W.F. (2008). *Outlines of The Philosophy of Right*, (trans.. T.M. Knox, Revised by S. Houlgate). Oxford: Oxford University Press.

Hegel, G.W.F. (2018). *Phenomenology of Spirit*, (trans. ve ed. T. Pinkard). Cambridge: Cambridge University Press.

Hobbes, T. (1995). *Leviathan*, (çev. S. Lim), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hobbes, T. (2018). *De Cive: Yurttaşlığın Felsefi Temelleri*, (çev. C. D. Zarakolu). İstanbul: Belge Yayınları.

Honneth, A. (2016). *Tanınma Uğruna Mücadele*, (çev. Ö. Aktok). İstanbul: İthaki Yayınları.

Joas, H. - Knöbl, W. (2008). *War in Social Thought: Hobbes to The Present*, (trans. A. Skinner). Princeton: Princeton University Press.

Kardeş, E. (2019). *Yönsüzleşmiş Savaşlar: Politik Felsefenin Bir Sınır Meselesi Olarak Savaş Dair*. İstanbul: Pinhan Yayınevi.

Kojeve, A. (2001). *Hegel Felsefesine Giriş*, (çev. S. Hilav). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mansfeld, N. (2008). *Theorizing War From Hobbes to Badiou*, London: Palgrave Macmillan.

Monk, I. H. (2004). *Modern Siyasal Düşünce Tarihi: Hobbes'tan Marx'a Büyük Siyasal Düşünürler*, (haz. N. Arat, çev. N. Arat, E. Orman), İstanbul: Say Yayınları.

Rosenberg, A. (2012). *Philosophy of Science*, New York: Routledge.

Sabancı, C. (2020). *Ölümün Öznesi Hegel, Heidegger, Levinas*, Konya: Çizgi Yayınları.

Sartre, J. P. (1965). *Gizli Oturum*, (çev. B. Onaran). İstanbul: De Yayınevi.

Strauss, L. (1963). *The Political Philosophy of Hobbes*, (trans. E.-M. Sinclair). Chicago: The University of Chicago Press.

Türkyılmaz, Ç. (2017). Hegel ve Savaş Söylemi, *Özne Hegel Özel Sayısı*, 27. Kitap, 87-99, Konya: Çizgi Yayınevi.

Walt, S. (1989). Hegel On War: Another Look, *History of Political Thought*, Spring 1989, Vol. 10, No. 1 (Spring 1989), pp. 113- 124, <https://www.jstor.org/stable/44797126>

Westphal K. (1996). Hegel'in Hukuk Felsefesi'nin Temel Bağlam ve Yapısı, (çev. D. Şahiner). 294-316 *Cogito Dergisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yalvaç, F. (2008). *Hegel'in Uluslararası İlişkiler Kuramı: Dünya Tini, Devlet ve Savaş*, Ankara: Phoenix Yayınları.